زندگی

سه‌شنبه :: ۱۹ مرداد ۱۴۰۰ :: شماره ۶۰۰۷

۱۳

تعداد زیاد پرونده‌ها در دادگاه‌ها به اطاله دادرسی دامن زده و موجب نارضایتی شهروندان شده است / عکس: میزان

تعدادی از کارشناسان حقوقی و قضایی در گفت‌وگو با جام جم از راهکارهایی برای حل مشکل اطاله دادرسی می‌گویند

پرونده روی پرونده

میثم اسماعیلی

جامعه

اطاله دادرسی پرتکرارترین چالش دستگاه قضا در دو دهه اخیر بوده است. پژوهش‌های بسیاری پیرامون علل پیدایی این چالش صورت گرفته و مطالعات بسیاری هم در ارتباط با راهکارهای آن انجام شده است اما این موضوع همچنان به‌عنوان آشکارترین معضلی مطرح است که همچنان قوه قضاییه با آن روبه‌روست. موضوعی که مهم‌ترین پیامد آن نارضایتی عمومی از روند دادرسی‌ها عنوان شده است. این موضوع دوباره مطرح شده چراکه حجت‌الاسلام والمسلمین غلامحسین محسنی‌اژه‌ای در همین ابتدای نشستن بر صندلی ریاست دستگاه قضا به آن تاکید کرده است. اگر محور سیاست ابراهیم رئیسی در دوره حضورش در قوه قضاییه را مبارزه با فساد بدانیم می‌توان این سیاست را در ابتدای حضور محسنی‌اژه‌ای رسیدگی به اطاله دادرسی خواند. او در همین دوره کوتاه حضورش بر مسند قوه قضاییه سرزده از دادسرای عمومی و انقلاب و دادگستری قرچک بازدید کرده و رودررو با مراجعان به بررسی دلایل اطاله دادرسی آنها پرداخته است، همچنین صفحات رسمی رئیس قوه قضاییه در اینستاگرام، آپارات و روبیکا ضمن انتشار ویدئوی اظهارات او در انتقاد به برخی عملکردهای قضایی از مخاطبان برای نظارت همگانی بر روندهای قضایی کمک خواسته است و طی فراخوانی از مخاطبان، فعالان فضای مجازی و مردم خواسته «در صورتی که مواردی از نادیده گرفته‌شدن حقوق افراد در طولانی‌شدن غیرمعمول روند دادرسی و رسیدگی به یک پرونده مطلع هستند، مستندات را به صورت دقیق در بخش پیام خصوصی ارسال کنند». برشمردن دلایل اطاله دادرسی مثنوی هفتاد من است، به این مفهوم که این موضوع بسته به یک عامل نیست و همچون ریسمانی در حوزه‌های مختلف مربوط به دستگاه قضا دیده می‌شود. از عملکرد و نقش یک قاضی در بررسی یک پرونده بگیرید تا نقش مؤثر ضابطان قضایی، خلأهای بسیار قانونی و بی‌توجهی به موضوع پیشگیری و البته میزان بالای پرونده‌های ورودی به دستگاه قضا. در بررسی راهکارهای پیشگیری از اطاله دادرسی اما می‌توان به برخی از مهم‌ترین این مؤلفه‌ها اشاره کرد. در گزارش پیش‌رو سعی کرده‌ایم با شنیدن نظرات برخی کارشناسان راهکارهایی برای حل این مشکل ارائه دهیم.

دلایل طولانی شدن روند دادرسی‌ها بسیار بوده و در طول سال‌های گذشته بارها به آنها اشاره شده است. پیامدهای آن هم برای همه آشکار است. مهم‌ترین پیامدهای اطاله دادرسی را می‌توان از زبان کارشناسان حقوقی افزایش میزان نارضایتی عمومی، از بین رفتن عدالت و البته ناکارآمد شدن مفاهیمی همچون بازدارندگی از جرم در جامعه دانست. سه پیامدی که به باور بسیاری به تنهایی می‌تواند موجب وهن نظام قضایی هر کشوری باشد. در این میان مؤلفه‌های بسیاری هم در شکل گرفتن اطاله دادرسی مطرح بوده است، برخی مسؤولان قوه قضاییه معتقدند وکلا یکی از دلایل اطاله دادرسی‌اند چراکه با طولانی شدن روند دادرسی سود بیشتری می‌کنند و برخی دیگر معتقدند قضات بی‌تجربه در این موضوع سهم بیشتری دارند. البته که در این میان پژوهشگاه قوه قضاییه با انجام مطالعه‌ای تطبیقی برای بررسی اطاله دادرسی در نظام قضایی ایران و دیگر کشورها نشان داده است در کشور ما نسبت به سایر کشورها اطاله دادرسی کم است و ما بیشتر دچار اطاله اجرای احکام هستیم. مقصر طولانی شدن روند دادرسی وکلا باشند یا قضات، اطاله دادرسی در ایران بیشتر از دیگر کشورها باشد یا کمتر فرقی ندارد، آنچه واضح است این‌که شهروندان در این میان آسیب‌دیدگان اصلی طولانی شدن روند دادرسی‌ها هستند.

اراده‌ای برای اجرایی شدن راهکارها

گاه اعمال قانونی ساده می‌تواند تاثیر قابل‌توجهی در تسریع روند دادرسی‌ها داشته باشد. این خلاصه‌کلام حسن جراحی، قاضی مستشار دادگاه تجدیدنظر استان تهران در ارائه راهکارهایش برای اطاله دادرسی است. او معتقد است راهکارهای مؤثر بسیاری وجود دارد، اما باید برای عملیاتی کردن آنها اراده‌ای وجود داشته باشد. اراده‌ای که به نظر می‌رسد رئیس تازه دستگاه قضا به آن اهمیت بسیاری داده است. جراحی معتقد است باید برای رفع موضوع اطاله دادرسی به سرچشمه پیدایش آن رجوع کنیم. او به جام‌جم می‌گوید: «پیشگیری از جرم همواره به عنوان یکی از وظایف قوه قضاییه مطرح بوده است، موضوع پیشگیری از جرم به‌عنوان سرچشمه چالش اطاله دادرسی مطرح است و باید در این حوزه با هم‌افزایی نهادها توجه بیشتری به آن کنیم.» علاوه بر راهکار کلی مورد نظر این قاضی او همچنین به خلأهای قانونی در این‌باره هم اشاره دارد. جراحی ادامه می‌دهد: «در این حوزه برخی از قوانین هم می‌تواند به کاهش روند دارسی منجر شود، هرچند این معضل طولانی دستگاه قضا بوده اما برخی از راهکارهای حداقلی در رابطه با پیشگیری از اطاله دادرسی هم کارآمد بوده است؛ به‌عنوان مثال در بسیاری از دادگاه‌ها وضع قانونی ساده می‌تواند بخش قابل‌توجهی از دادرسی‌ها را تسریع کند.» او عنوان می‌کند: «در بحث قانونی متاسفانه بعضا شاهد این هستیم که خود قوانین در تعارض با یکدیگر هستند. در جدال درباره سند خودرو شاهد این تعارض‌ها هستیم و در این میان شهروندان علاوه بر صرف هزینه مضاعف، دچار سردرگمی‌های بسیاری هم می‌شوند.»

از حذف کاغذبازی تا روزآمدی قوانین

وجود نظامی پایشی در قوه قضاییه بدون شک می‌تواند در آسیب‌شناسی موضوع اطاله دادرسی راهگشا باشد. این کار البته که به خوبی از سوی پژوهشگاه قوه قضاییه صورت گرفته است، بنابراین می‌توان با داده‌های موجود به بهترین تصمیم‌ها در پیشگیری از اطاله دادرسی رسید. از بهروز مهاجری، مدرس دانشگاه و رئیس شعبه ۸۹ دادگاه عمومی حقوقی تهران می‌خواهیم به مهم‌ترین راهکارها در رابطه با طولانی شدن روند دادرسی‌ها اشاره کند؛ راهکارهایی که بعضا در روند فعالیت خودش با آن روبه‌رو شده است. او معتقد است کمبود نیروی انسانی از اساسی‌ترین دلایل اطاله دادرسی است. مهاجری به جام‌جم می‌گوید: «کمبود نیروی انسانی همواره هم‌راستا با چالش اطاله دادرسی‌ها مطرح بوده است، به این مفهوم که همواره نسبت حجم پرونده‌های ورودی به دستگاه قضا با تعداد نیروی انسانی و قضات نسبت درستی نداشته است.» او همچنین معتقد است بررسی پرونده‌های بسیاری در طول سال‌های گذشته نشان می‌دهد مشکل حل نشده اطاله دادرسی در کجاست. این مدرس دانشگاه به جام‌جم می‌گوید: «با بررسی بیشتر پرونده‌هایی که سال‌ها روند دادرسی‌شان طول کشیده متوجه می‌شویم که بسیاری از این پرونده‌ها در مرحله کارشناسی متوقف مانده است. علاوه بر کمبود کارشناسان در این حوزه باید به نبود هماهنگی بین کارشناسان هم اشاره کنیم که می‌توان از کانون کارشناسان راهکارهایی برای رفع این چالش خواست. این در حالی است که از لحاظ نیروهای فارغ‌التحصیل این حوزه مشکلی نداریم و نیاز به حضور این افراد در روند دادرسی بسیار حس می‌شود.»

روزآمدی روند دادرسی‌ها از دیگر راهکارهای مورد اشاره این قاضی است؛ هر چند مدتی است با رونمایی از سامانه ثنا این اتفاق کلید خورده اما آن‌طور که بهروز مهاجری می‌گوید همچنان دادرسی الکترونیکی دچار مشکلاتی است که می‌توان با رفع آن به این روند سرعت داد.

بهروز مهاجری به نکته قابل توجه دیگری هم در ارائه راهکارهایش اشاره می‌کند؛ نکته‌ای که از آن می‌توان متوجه شد به‌کارگیری برخی از راهکارهای ساده چقدر می‌تواند در تسریع روند دادرسی‌ها موثر باشد و این راهکارها همچنان به‌کار گرفته نمی‌شود. او به ما می‌گوید: «باید قوه قضاییه و شعبه دادگاه امکان دسترسی به برخی از اطلاعات را داشته باشد، به عنوان مثال گاه یک قاضی در روند دادرسی نیاز به اطلاعاتی در رابطه با زنده بودن یک فرد دارد. برای آگاهی از این امر دادگاه باید با اداره ثبت احوال نامه‌نگاری کند و همین روند با توجه به موانع بسیار نظام اداری ایران ممکن است هفته‌ها به طول بینجامد. این مساله برای آگاهی از به نام بودن سند خودرو هم مطرح است با این تفاوت که این نامه‌نگاری‌های طولانی این بار باید با پلیس راهور ناجا صورت بگیرد، در صورتی که با در اختیار داشتن اطلاعاتی اینچنین توسط دادگاه موجب تسریع روند دادرسی می‌شود.»

اطاله دادرسی و بستر آماده فساد

بدیهی است که ارائه راهکار برای پیشگیری از اطاله دادرسی باید مبتنی بر دلایل شکل‌گیری این چالش باشد. اما حسن تردست، قاضی بازنشسته کمی عمیق‌تر به این موضوع نگاه می‌کند. او معتقد است جامعه ایرانی نیازمند بازنگری در مفاهیم اجتماعی است. مصداق این باور او کاهش شدید مسؤولیت اجتماعی در بدنه مردم و مسؤولان است. او معتقد است یکی از سرمنشأهای بنیادین طولانی شدن روند دادرسی در این موضوع نهفته است. تردست به جام‌جم می‌گوید: «آفتی که این روزها شاهد آن هستیم این است که نهادهای حاکمیتی دچار بی‌مسؤولیتی عجیبی شده‌اند! این به نوعی ایرادی فرهنگی است و محدود به جامعه قضات نمی‌شود و به نظر می‌رسد اساسا مسؤولیت‌پذیری در فرهنگ عمومی جامعه نیازمند بازتعریف دوباره است.» آن‌طور که این قاضی بازنشسته می‌گوید، یکی از بیشترین حجم نارضایتی‌های عمومی مردم از قوه قضاییه مربوط به اطاله دادرسی‌هاست و بی‌توجهی به مسؤولیت‌پذیری یکی از دلایل تراکم پرونده‌های موجود در دستگاه قضا را تشکیل می‌دهد. او می‌گوید: «تردیدی نیست که کشور و جامعه ایران جرم‌خیز بوده و بنابراین ورودی پرونده‌ها هم زیاد است. در این میان ما در ساختار روابط حقوقی بین شهروندان مشکلات بسیاری داریم.» فارغ از این نکته حسن تردست به برخی اشکالات موجود در روند دادرسی‌ها هم اشاره‌های پررنگی دارد، این قاضی بازنشسته معتقد است بسیاری از قضات تبدیل شده‌اند به کارمندهایی که به هر طریقی قصد دارند آمار شعبه‌شان پایین باشد! او می‌افزاید: «در حالی که یک پرونده بارها در دادسرا بین ضابطین دست به دست می‌شود که هنوز ثبت نشده است چراکه ثبت پرونده آمار کاهشی آن شعبه از بین می‌رود! در حالی که همین امر باعث تورم پرونده‌ها و طولانی شدن روند دادرسی می‌شود.» از او درباره مهم‌ترین پیامدهای اطاله دادرسی می‌پرسیم. حسن تردست به موضوع تازه‌ای اشاره می‌کند. او عنوان می‌کند: «از مهم‌ترین پیامدهای ناگوار طولانی شدن روند دادرسی ایجاد زمینه برای شکل‌گیری فساد است. به این مفهوم که وقتی پرونده‌ای به طور معمول باید در یک ماه دادرسی شود اما دو سال طول می‌کشد افرادی از این فرصت برای کارچاق‌کنی و دلالی استفاده می‌کنند تا دادرسی این پرونده‌ها سرعت بگیرد.»

یادداشت:
کارن روحانی
حقوقدان

فرهنگ سازش به جای شکایت مستمر

کاهش فرآیند و زمان دادرسی اثر مهمی بر نظام عدالت خواهد گذاشت. برای روشن‌تر شدن مطلب بهتر است میان دادرسی کیفری و دادرسی مدنی تفکیک قایل شد و هریک را جداگانه تحلیل کرد، چرا که سرعت در هریک از آنها تاثیر متفاوتی خواهد داشت، هر چند در نهایت نتیجه مشابهی را که همانا تحقق عدالت و نظم اجتماعی است در بر خواهد داشت. در نظام دادرسی مدنی اطاله دادرسی در وهله نخست موجب تضییع حق دارنده حق می‌شود و علاوه بر آن در روابط خصوصی افراد ایجاد مشکل می‌کند، چرا که بسیاری از مسائل حقوقی با هم گره خورده‌اند. اطاله هم موجب برهم خوردن روابط خصوصی افراد و نظم اجتماعی می‌شود. در دادرسی کیفری حتمیت، قطعیت و سرعت مهم است؛ یعنی در نظام کیفری به لحاظ این‌که اهداف متفاوتی را دنبال می‌کنیم و حفظ نظم عمومی از اهداف عالیه آن است؛ لذا وقتی جرمی اتفاق می‌افتد، آنچه مهم است حتمیت در تعقیب و قطعیت و سرعت در دادرسی و اجراست. حتمیت از این منظر به این معنی است که مجرم بداند که حتما تحت تعقیب قرار خواهد گرفت و راه گریزی نیست.

در امور کیفری مجرم باید بداند که قطعا به سزای عمل خود خواهد رسید و سرعت در این وادی نقش مهمی را ایفا می‌کند چراکه هدف از اعمال کیفر تنها متنبه کردن مرتکب نیست؛ حتی این امر نیز در صورت اطاله دادرسی همواره محقق نمی‌شود اما هدف مهم جنبه بازدارندگی و اجتماعی آن است. همین جاست که بحث کثرت عناوین قانونی مطرح می‌شود، افزایش عناوین قانونی همیشه نقطه‌قوت نظام حقوقی نیست زیرا این کثرت موجب می‌شود که بسیاری از آنها در طول زمان اثر و فلسفه وجودی خویش را از دست بدهند.

یکی از مشکلات دادرسی مراجعه بیش از حد به مراجع است، زیرا توسل به شیوه قضایی به عنوان یکی از شیوه‌های حل اختلاف باید آخرین راهکار باشد و طرفین باید تلاش کنند تا اختلافات خود را از سایر طرق مسالمت‌آمیز حل و فصل کنند درحالی که متاسفانه ما شاهد آن هستیم که برخی حتی از اقامه دعوی واهی و بی‌ثمر به خیال خود جهت اعمال فشار برطرف دیگر استفاده می‌کنند، اما اگر بدانند که این دعوی یقینا در دادگاه استماع نخواهد شد و حتی می‌تواند واجد آثار مسوولیت باشد اقامه دعوی را به عنوان نخستین گزینه کنار خواهند گذاشت.

در این میان ما باید شیوه‌های جایگزین دادرسی را میان مردم ترویج بدهیم. این فرهنگ باید به صورتی جا انداخته شود که گاه با داوری می‌توان بسیاری از اختلافات را حل کرد و کار را به دادگاه‌ها نکشاند. این موضوع با فرهنگ‌سازی و البته احیای فرهنگ سازشگری و حتی برقراری کمیسیون‌های سازش هم امکان‌پذیر است.

حق با شماست

info@jamejamdaily.ir

روابط عمومی: ۲۳۰۰۴۴۴۴

#پارک_کرونا
رضوی از تهران:
ازدحام گردشگران و دورهمی‌های خانوادگی اوایل شب در پارک پلیس، واقع در مجیدآباد بدون درنظر گرفتن پروتکل‌های بهداشتی صورت می‌گیرد.

#برق_معیشت
رجبی از تهران:
کارگر یك کارگاه خیاطی هستم، اما این روزها با قطع مکرر برق مشکلات معیشتی برایم به وجود آمده است. از مسؤولان تقاضا دارم برای این معضل چاره‌جویی کنند.

#انرژی_اتلاف
کاملی از تهران:
بعضی ساختمان‌های نیمه‌ساز چراغ‌های نمای ساختمانی خود را در هنگام شب روشن می‌کنند، از وزارت نیرو تقاضای رسیدگی داریم، چراکه به این شکل انرژی زیادی هدر می‌رود.

#واکسن_پستچی
یك شهروندی:
از وزارت بهداشت درخواست می‌شود برای پستچی‌ها و کارمندان اداره پست نیز واکسن تهیه و تزریق کنند.

#درخواست_رسیدگی
خدامرادی از سنندج:
کشاورز جانبازی هستم که بیش از ۲۰۰۰ اصله درختم قطع شده است. وزارت جهادکشاورزی و دادستان استان هم هیچ کمکی بابت دستگیری عوامل آن به من نکرده‌اند، از رئیس محترم قوه قضاییه تقاضای رسیدگی به این موضوع را دارم.

#تفریح_کرونا
عظیمی از تهران:
شهربازی و مراکز تفریحی واقع در میدان مادر، محله جوانمرد قصاب بدون توجه به شیوع ویروس دلتا کرونا، تا پاسی از شب به فعالیت خود ادامه می‌دهند و شاهد پارك خودروها و همچنین ترافیك سنگین در این منطقه هستیم.

#سرعت_واکسن
یك شهروند از تهران:
چرا ستاد ملی مقابله با کرونا در طرح واکسیناسیون از مکان‌های وسیع مانند مصلای تهران استفاده نمی‌کند تا سرعت طرح افزایش یابد؟ با توجه به این‌که به نظر می‌رسد واکسن کافی این روزها در کشور وجود دارد، بهتر است مدیران سرعت واکسیناسیون را بیشتر کنند تا کرونا قربانیان بیشتری در کشورمان نگیرد.

#همسایه_شارژ
یك شهروند از تهران:
برخی از همسایه‌ها حق شارژ خود را پرداخت نمی‌کنند. برای حل این مساله چه باید کرد؟